

Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского
Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 1). С. 352-357.

УДК 65.012.8

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Новікова Н. І.

*Донецький юридичний інститут МВС України
м. Донецьк, Україна*

У статті розглядається проблема правової регламентації діяльності служби безпеки підприємства з позиції забезпечення нею економічної безпеки. Зазначено, що на цей час служби безпеки функціонують на багатьох підприємствах та успішно виконують покладені на них зобов'язання, втім ця діяльність залишається поза правовим полем та потребує найскорішого врегулювання.

Ключові слова: економічна безпека, служба безпеки, правове регулювання, недержавні служби безпеки.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується все зростаючою роллю сфери безпеки, яка становить собою сукупність об'єктів і суб'єктів, загроз та небезпек, потреб та інтересів, а також системи, що здійснює управління суспільними відносинами у даній сфері. Ринок послуг в Україні формується і розвивається хаотично через відсутність необхідного організаційно-правового забезпечення, вся сукупність недержавного сектору, який включає об'єднання, асоціації та громадські організації, залишається поза процесом єдиної політики у сфері забезпечення економічної безпеки.

Сучасні умови діяльності підприємств відрізняються такими характерними рисами, як: жорстка конкуренція, стрімке зростання нових видів та форм ведення бізнесу, організаційно-правові складнощі тощо. За таких обставин сучасні підприємства мають приділяти значну увагу питанню управління економічною безпекою, зокрема, щодо діяльності власних служб безпеки. З огляду на це, дослідження правової регламентації діяльності служб безпеки на підприємствах має важливу роль у процесі забезпечення економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічної безпеки неодноразово були предметом вивчення, й вагомий внесок у розробку цієї проблем внесли такі вчені, як О. В. Ареф'єва, О. М. Бандурка, З. С. Варналій, Б. В. Гунський, О. М. Джужа, С. Б. Довбня, Р. А. Калюжний, М. І. Камлик, С.В. Ківалов, Г. В. Козаченко, О. Є. Користін, С. Г. Міщенко, О. М. Сумець, М. Л. Шелухін.

Втім, питання правової регламентації діяльності служб безпеки підприємства з позиції забезпечення ними економічної безпеки на підприємстві розглянуті недостатньо та потребують подальшого дослідження.

Вклад основного матеріалу. У процесі розвитку правової держави особливо гостро постає питання щодо надійного захисту прав і законних інтересів фізичних та юри-

дичних осіб. Держава гарантує рівноправність усім громадянам та захист власності і не допускає жодних обмежень чи переваг для окремих її форм. Отже, безпека кожної форми власності повинна забезпечуватися однаковою мірою. На практиці ж, державну й суспільну власність захищають, як правило, державні установи, а що стосується приватних підприємств, вони залишається сам на сам зі своїми проблемами [1, с. 5].

Аналіз економічної безпеки як іманентної властивості економічної системи, яка робить можливим функціонування самої системи в умовах впливу негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, свідчить, що система зміцнення економічної безпеки є складною відкритою системою. Досвід функціонування економічних систем розвинутих країн свідчить про те, що одним із головних факторів, який визначає рівень розвитку ринкових відносин та конкурентоспроможність країни, забезпечує її економічну безпеку, є рівень розвитку інституціональної системи країни. Забезпечення ефективного функціонування економічної системи вимагає певного набору інститутів, оскільки в неадекватному інституціональному середовищі не можуть ефективно працювати ринкові механізми [2, с. 221].

На сучасному етапі розвитку України за умов розширення недержавного сектору економіки все більш актуалізується проблема пошуку нових організаційно-правових рішень у сфері економічної безпеки, зокрема стосовно формування системи безпеки на підприємствах. Її становлення відповідає інтересам не лише підприємців – соціального прошарку, який є одним із важливих елементів формування громадянського суспільства, але і національним інтересам України в цілому [3, с. 10].

Забезпечення всебічної безпеки сучасного приватного підприємства потребує використання для цього послуг відповідних фахівців. Необхідність у залученні таких послуг обумовлено загостренням конкурентної боротьби на зовнішньому та внутрішньому ринках та поширенням промислового шпionaжу. Залучення служб безпеки відображає об'єктивну потребу ділових кіл у зменшенні комерційних ризиків та підвищенні безпеки підприємницької діяльності. Як правило, ці служби очолюють колишні співробітники правоохоронних органів чи відставні офіцери розвідки та контррозвідки. Значна частина працівників – особи, які раніше приймали безпосередню участь у вирішенні питань забезпечення безпеки в державних установах [4, с. 7].

У процесі забезпечення економічної безпеки підприємства важливу роль відіграє діагностика рівня економічної безпеки, оскільки тільки своєчасне виявлення перших же негативних симптомів та коректна оцінка стану підприємства можуть забезпечити розробку ефективних заходів, щодо попередження кризи або її найскорішого подолання із найменшими витратами. У науковій літературі виділяються два рівні економічної безпеки підприємства: поточна та перспективна. Поточна безпека характеризується відсутністю загроз, здатних призвести до припинення життєдіяльності підприємства в теперішній період часу, що, як правило, пов'язано із його спроможністю виконувати фінансові зобов'язання, тобто фінансовою безпекою. При цьому під фінансовою безпекою розуміється можливість підприємства у повному обсязі фінансувати поточну діяльність та своєчасно виконувати всі фінансові зобов'язання, що забезпечується рентабельною роботою підприємства та достатністю чистого грошового потоку. У свою чергу, перспективна економічна безпека підприємства визначається: наявністю та якістю ресурсів, ефективністю їх використання та ступенем

сприятливості зовнішнього середовища. Інакше кажучи, перспективна безпека відображає потенціал підприємства та ефективність його використання [5, с. 30].

Сьогодні об'єктивно сформувались умови для створення недержавної системи безпеки підприємництва, що в перспективі має стати одним із основних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Нині майже усі підприємницькі структури, бізнес яких суттєво впливає на економіку країни чи певного регіону, вже створили структури безпеки. Переважна частина суб'єктів середнього бізнесу вживають заходів безпеки. Зазначені процеси, як зазначалося, потребують відповідного кадрового і наукового забезпечення [6, с. 24].

В Україні особливого значення набуває проблема створення сприятливого клімату для підприємництва, його цивілізований розвиток, активізація інвестиційної діяльності, захист прав і інтересів від протиправних зазіхань. Це питання є очевидним і постійним, оскільки суттєві соціально-економічні зміни, що відбуваються в українському суспільстві останніми роками, істотно впливають на відповідні правовідносини [7, с. 12]. Як відзначають експерти, потреба у власній службі безпеки частіше за все виникає у підприємств та організацій всеукраїнського та транснаціонального рівнів (банківський сектор, торговельні мережі тощо) при виході на нові регіональні ринки, а також у локальних підприємств та холдінгових структур, що динамічно розвиваються, та які спеціалізуються на найрізноманітніших галузях, як то торгівля, виробництво тощо.

На думку науковців, усі українські нормативні документи, починаючи з основних економічних понять, значною мірою не відповідають сучасним міжнародним та європейським правилам з різних сфер господарської діяльності. Адміністративна влада активно використовує свій ресурс для втручання у сферу приватної підприємницької діяльності. Чинники всіх рівнів прямо чи опосередковано займаються зазначеною вище діяльністю, фактично поєднуючи у її межах державні можливості та приватний високорентабельний бізнес, що дозволяє їм виводити себе та підконтрольний їм бізнес із сфери дії законів конкуренції. У таких умовах інститут приватної власності має деформований обмежений вигляд, і тому вирізняється значною нестабільністю. Оскільки права і повноваження, що впливають із статусу власника істотною мірою залежать від владних взаємовідносин [2, с. 235].

Діяльність недержавних служб безпеки – різновид соціально корисної людської діяльності, що складається із сукупності визначених методів, засобів та дій, здійснюваної уповноваженими на те державою суб'єктами (приватними охоронними підприємствами, службами безпеки на підприємствах тощо) [8, с. 122].

Слід зазначити, що функції із забезпечення економічної безпеки підприємства можуть виконувати як служби безпеки підприємства, що є безпосередньо його структурними підрозділами, так і служби безпеки, що є самостійними суб'єктами господарювання, та здійснюють цю діяльність відповідно до укладеного договору. З огляду на це, у статті ми будемо розглядати діяльність саме служб безпеки, що є структурними підрозділами підприємств.

Систему економічної безпеки підприємства організує та координує спеціальний орган, який є структурним підрозділом підприємства – служба безпеки. Ця служба, концентруючи у собі концептуальні цілі і ресурси, є безпосереднім провідником політики підприємства в аспекті організації власної економічної безпеки. Насамперед, слід зазначити, що наявність на підприємстві повноформатної служби безпеки, котра за-

стосує у своїй роботі оперативно-технічні та квазі-процесуальні заходи, втручається у ті відносини, які є чіткою прерогативою лише деяких державних органів [9, с. 339].

Майже всі основні напрямки роботи, щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, так чи інакше, є різновидами інформаційно-аналітичної роботи. До основних напрямів діяльності служб безпеки на підприємстві можна віднести такі:

- моніторинг внутрішніх та зовнішніх процесів на підприємстві, їхній контроль з метою недопущення небезпечного розвитку подій;
- виявлення реальних та потенціальних загроз у внутрішньому та зовнішньому середовищі;
- визначення власних зон вразливості та знаходження засобів їхніх елімінації, маскуванню або захисту;
- вивчення конкурентів – їхнього поточного стану та перспектив розвитку, планів, можливостей, кадрів, ресурсів, технологічних та економічних новинок, внутрішніх і зовнішніх факторів, їх сильні та слабкі сторони;
- вивчення контрагентів;
- організація та супровід кадрової роботи (з позиції захисту економічної безпеки підприємства);
- фізична охорона об'єктів, процесів, персоналу;
- розробка та впровадження спеціальних режимних заходів, що виключають або утруднюють спроби завдання збитку підприємству, у тому числі фізичної шкоди;
- боротьба за ринок і ресурси методами, що виходять за межі традиційного маркетингу;
- збір необхідної інформації, утому числі за допомогою технічних засобів на підприємстві та поза його межами;
- аналітика, оцінка інформації, виявлення тенденцій, прогнози, вироблення рекомендацій стратегічного характеру;
- внутрішні розслідування подій на підприємстві та в зоні його інтересів;
- участь у заходах підприємства (виставки, презентації, переговори, зв'язки із громадськістю, PR-компанії тощо);
- аудит із позиції економічної безпеки підприємства проектів та заходів, пошук слабких місць та варіантів поліпшення [9, с. 295].

Звісно, зазначений перелік не є вичерпним. Втім, на нашу думку у ньому окреслені основні напрямки діяльності служб безпеки підприємства та визначені найбільш специфічні, притаманні цій діяльності риси.

У цьому сенсі, велике значення має система правових норм, що регламентує діяльність служб безпеки. Порядок здійснення такої діяльності в Україні регулюється як нормами публічного, так і нормами приватного права. Правовим підґрунтям становлення та функціонування недержавних служб безпеки в Україні є норми конституційного, цивільного, господарського, трудового та інших галузей права. Втім, існує велика проблема невизначеності повноважень цих структур на законодавчому рівні. Через це виникла ситуація, у якій діяльність, що фактично здійснюється службами безпеки не відповідає їх правовому статусу та є нелегальною.

Фахівці зазначають, що в Україні немає жодного закону, що регулював би питання правової відповідальності за порушення законодавства у сфері охоронної і детек-

тивної діяльності, захисту комерційної таємниці і т. ін. [10 с. 87]. В Україні дотепер діяльність недержавних служб безпеки, як і служб безпеки, що є структурними підрозділами підприємств нормативно не закріплено, у законодавстві відсутнє і саме поняття «недержавна служба безпеки».

Висновки. Таким чином, діяльність служб безпеки підприємств сьогодні залишається майже неурегульованою. Однак існування низки факторів, а також загроз внутрішнього та зовнішнього середовища вимагають якнайшвидшого урегулювання відносин у цій галузі. Фактично служби безпеки функціонують на багатьох підприємствах та успішно виконують покладені на них зобов'язання, втім проблема полягає у тому, що ця діяльність залишається поза правовим полем. Втім, сьогодні існує реальна потреба наділення зазначених підрозділів підприємства певними повноваженнями. Звісно, мова йде не про наділення служб безпеки приватних підприємств повноваженнями міліції, чи інших державних органів. Мова йде про можливість з боку підприємств захистити себе від посягань на власну економічну безпеку. З огляду на це, доцільним було би розробити та прийняти низку нормативно правових актів у цій галузі, до яких можна віднести: Закон України «Про службу безпеки суб'єктів господарювання», а також відповідну загальнонаціональну програму організації безпеки суб'єктів господарювання в Україні. На нашу думку, реалізація зазначеного сприятиме формуванню належної правової бази для повноцінного функціонування системи захисту суб'єктів господарювання від реальних і потенційних загроз в умовах глобалізації та інтеграції економічної системи.

Список літератури:

1. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузьменко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
2. Варналій З. С. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення / З. С. Варналій, Д. Д. Буркальцева, О. С. Саєнко. – К.: Знання України, 2011. – 299 с.
3. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємств: сутність та механізми забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
4. Невмержицький С. В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: навч. посіб. / С. В. Невмержицький. – К.: АПСВ, 2005. – 408 с.
5. Довбня С. Б. Комплексний підхід до діагностики фінансово-економічної безпеки підприємства / С. Б. Довбня // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 39. – С. 29 – 32.
6. Жаліло Я. А. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві / Я. А. Жаліло // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К.: ВП «Київський університет», інститут міжнародних відносин. – 2001. – Вип. 26. – С. 24 – 27.
7. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності Економіко-правовий аспект: навч. посіб. / М. І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
8. Користін О.Є. Економічна безпека / О. Є. Користін, О. І. Барановський, Л. В. Герасименко, Л. М. Доля, О. М. Калюк. – К.: «Правова єдність», 2010. – 368 с.
9. Сумець О. М. Стратегії сучасного підприємництва та його економічна безпека: навч. посіб. / О. М. Сумець, М. Б. Тумар. – К.: Хай-Тек-Прес, 2008. – 399 с.
10. Берлач А. І. Безпека бізнесу: навч. посіб. / А. І. Берлач. – К.: Університет «Україна», 2007. – 280 с.

Новикова Н. И. Правовая регламентация деятельности службы безопасности предприятия как составляющая его экономической безопасности / Н. И. Новикова // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2013. – Т. 26 (65). – № 2-1. – Ч. 1. – С. 352-357.

В статье рассматривается проблема правовой регламентации деятельности служб безопасности предприятия, с позиции обеспечения ими экономической безопасности. Отмечено, что в настоящий момент службы безопасности функционируют на многих предприятиях и успешно выполняют поло-

женные на них обязательства, однако эта деятельность остается вне правового поля, и нуждается в скорейшем урегулировании.

Ключевые слова: экономическая безопасность, служба безопасности, правовое регулирование, негосударственные службы безопасности.

**LEGAL REGULATION OF ACTIVITY OF SECURITY SERVICE
OF THE ENTERPRISE AS MAKING ITS ECONOMIC SAFETY**

Novikova N. I.

Donetsk Law Institute of Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Donetsk, Ukraine

In article the problem of a legal regulation of activity of security service of the enterprise is considered from a position of ensuring economic safety with it. The author notes that security services function at many enterprises and successfully fulfill the obligations put on them, but this activity remains illegal, and needs the fastest settlement. Protection of the rights and legitimate interests of physical and legal entities is important in development of the constitutional state. The state guarantees equality to all citizens and protection of property, and doesn't allow any restrictions or advantages to its separate forms.

The problem of search of new organizational and legal decisions in the sphere of economic safety is actual in the conditions of expansion of non-state sector of economy. Formation of system of economic safety is equitable to interests not only businessmen, but also to national interests of Ukraine.

Now almost all structure business already created security service in the structure. But these processes need the corresponding personnel and scientific providing. The security service carries out the organization and coordination of system of economic safety of the enterprise. It is structural division of the enterprise and is engaged in realization of policy of the enterprise in the sphere of the organization of own economic safety. In this sense, the system of rules of law which regulates activity of security services has great value. The procedure of such activity in Ukraine is regulated by norms public and norms of private law. Legal basis of formation on functioning of non-state security services in Ukraine are norms constitutional, civil, economic, labor and other branches of the right.

However, there is a big problem of uncertainty of powers of these structures at legislative level. Because of it, there was a situation in which activity which is actually carried out by security services doesn't answer their legal status and is illegal. Thus, activity of security services of the enterprises remains today almost not settled. Therefore existence of a number of factors, and also threats internal and environment demand the fastest settlement of the relations in this branch.

Key words: economic safety, security service, legal regulation, non-state security services.

Spisok literaturi:

1. Aref'eva O. V. Planuvannya ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstv / O. V. Aref'eva, T. B. Kuzmenko. – K.: Vid-vo Evrop. un-tu, 2005. – 170 s.
2. Varnaliy Z. S. Ekonomichna bezpeka Ukrayini: problemi ta prioriteti zmitsnennya / Z. S. Varnaliy, D. D. Burkaltseva, O. S. Saenko. – K.: Znannya Ukrayini, 2011. – 299 s.
3. Kozachenko G. V. Ekonomichna bezpeka pidpriemstv: sutnist ta mehanizmi zabezpechennya: monografiya / G. V. Kozachenko, V. P. Ponomarov, O. M. Lyashenko. – K.: Libra, 2003. – 280 s.
4. Nevmerzhit'skiy E. V. Pravovi problemi borotbi z ekonomichnoyu zlochinistyu i koruptsiyu: navch. posib. / E. V. Nevmerzhit'skiy. – K.: APSV, 2005. – 408 s.
5. Dovbnya S. B. Kompleksniy pidhid do diagnostiki finansovo-ekonomichnoyi bezpeki pidpriemstva / S. B. Dovbnya // Visnik ekonomiki transportu i promislovosti. – 2012. – № 39. – S.29 – 32.
6. Zhalilo Ya. A. Ekonomichna bezpeka derzhavi, pidpriemstva, osobi v integrovanomu suspilstvi / Ya. A. Zhalilo // Aktualni problemi mizhnarodnih vidnosin. – K.: VP «Kiyivskiy universitet», Institut mizhnarodnih vidnosin. – 2001. – Vip. 26. – S. 24 – 27.
7. Kamlik M. I. Ekonomichna bezpeka pidpriemniyskoyi diyalnosti tkonomiko-pravoviy aspekt: navch. posib. / M. I. Kamlik. – K.: Atika, 2005. – 432 s.
8. Koristin O.E. Ekonomichna bezpeka / O. E Koristin, O. I. Baranovskiy, L. V. Gerasimenko, L. M. Dolya, O. M. Kalyuk. – K.: «Pravova Ednist», 2010. – 368 s.
9. Sumets O. M. Strategiyi suchasnogo pidpriemnitstva ta yogo ekonomichna bezpeka: navch. posib. / O. M. Sumets, M. B. Tumar. – K.: Hay-Tek-Pres, 2008. – 399 s.
10. Berlach A. I. Bezpeka biznesu: navch. posib. / A. I. Berlach. – K.: Universitet «UkraYina», 2007. – 280 s.